

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Přílohy diplomové práce

Bc. Kamila Marie Křečková

**Ludmila Benigna ze Šternberka. Duchovní svět
i všední starosti barokní šlechtičny**

2024

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Obrazová příloha

1. Portrét Ludmily Kateřiny Benigny ze Šternberka, rozené Kavkové z Říčan

Okruh Karla Škréty, 2. pol. 17. století.

Šlechtična je zobrazena ve vdovském (tedy smutečním) šatě, jehož tradiční součástí je černý čepec. Černá je barvou smutku, bílé doplňky však mají připomínat vdovskou čistotu a symbolizovat zmrtvýchvstání a věčný život. Na opěradle židle je vyobrazen erb pánů z Říčan.

2. Portrét Ludmily Kateřiny Benigny ze Šternberka, detail

K vdovskému šatu nepatřily šperky. Nošené medailonky připomínaly oblíbené světce.

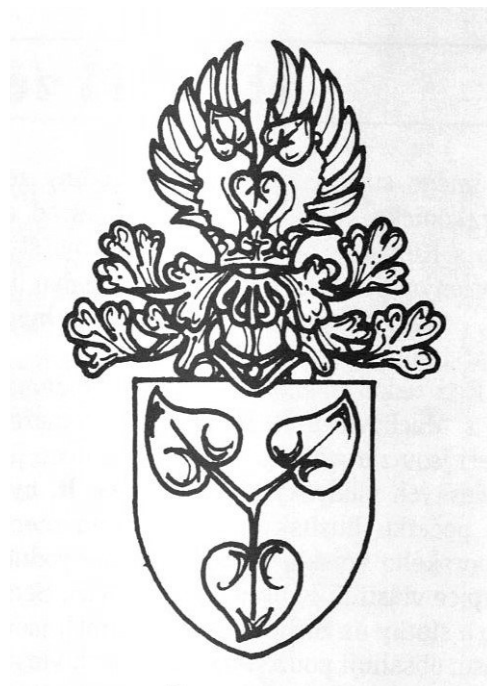
3. Ludmiliny současnice. Františka Slavatová, roz. z Meggau, a Marie Maxmiliána Hýzrllová, roz. Žďárská ze Žďáru

Františka je zde jako vdova vyobrazena s křížkem, medailonkem (ve kterém je trigram IHS, ač to na reprodukci není znát) a nejspíše modlitební knížkou. Marii Maxmiliánu portrét naopak zachycuje ve svatebním šatě, když se jako velmi mladá vdova rozhodla uzavřít nový sňatek.

4. Erb pánů z Říčan

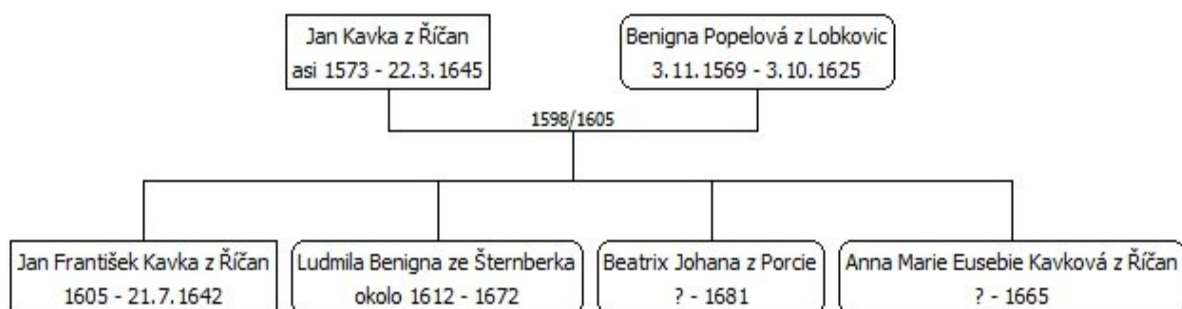
Stříbrný trojlist (trojice leknínových listů) na červeném poli.

5. Rodokmen Kavků z Říčan

Rodiče a sourozenci Ludmily Benigny ze Šternberka.

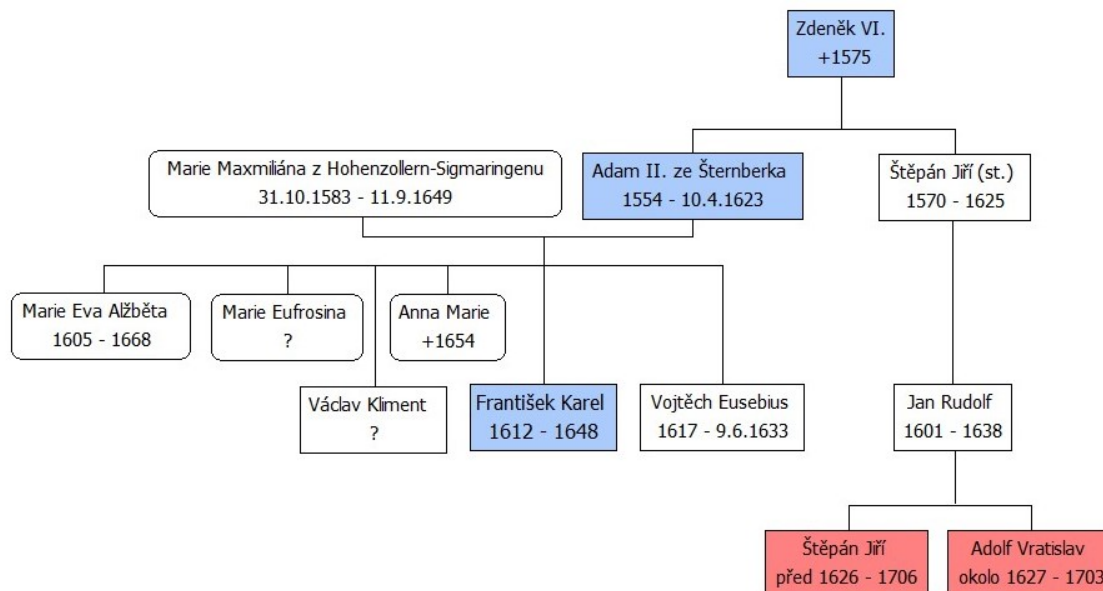
(U provdaných dcer je uveden predikát podle manžela.)

6. Rodokmen „bechyňské“ větve pánů (Konopišťských) ze Šternberka

Druhé manželství Adama II. ze Šternberka a děti v něm narozené.

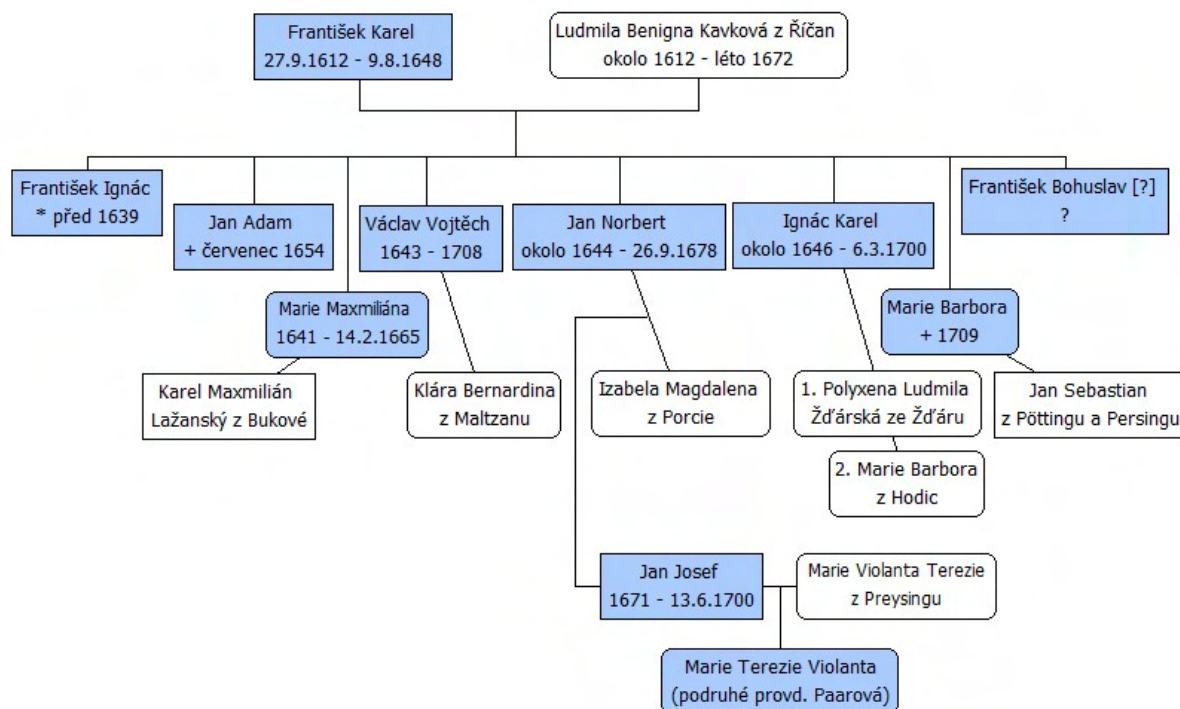
Rodokmen také zjednodušeně – po mužské linii – představuje druhou větev konopišťských Šternberků, z níž pocházeli „strýcové“ Štěpán Jiří a Adolf Vratislav, nejbližší mužští šternberští příbuzní Ludmily Benigny po smrti manžela.

Potomstvo Františka Karla a Ludmily Benigny ze Šternberka.

Podle písemných pramenů spolu měli sedm dětí, na stříbrné mřížce pro staroboleslavské Paládium je uveden osmý potomek (možná však ani porod nepřeživi), František Bohuslav. Z Ludmiliných synů jediný Jan Norbert zanechal mužského potomka, který dosáhl dospělosti. Ve čtvrté generaci tato větev Konopišťských ze Šternberka vymřela po přeslici.

Predikát uvádím jen u osob z jiných rodů (u žen proto rodný predikát).

7. Slavní jezuité, kteří se pohybovali okolo rodiny Jana Kavky z Říčan

Misionáři P. Adam Kravařský (1589–1660) a P. Albert Chanovský (1581–1643).

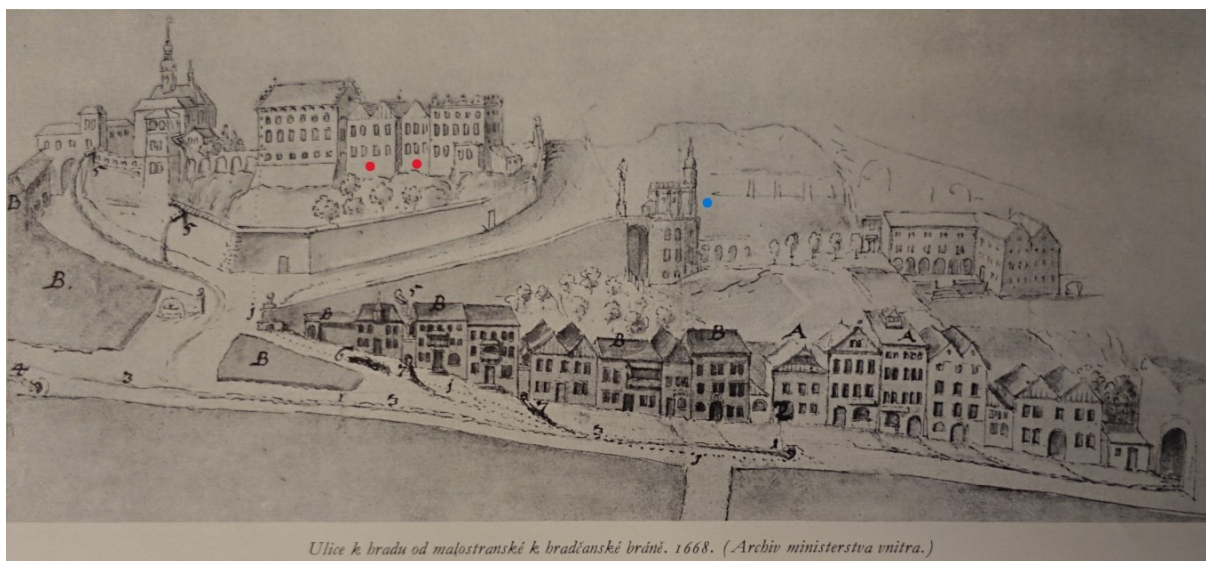

P. Adamus Kravařský Soc. Iesu, Silesius; multis ad
versitatibus in Virum Apostolicum formatus; multa ha
reticorum millia per Boëmiam ad Catholicæ Ecclesiæ Ovi
t rediit; Concionator, & Operarius inter varia vitæ
iscriptura pro Fide, tolerata, in dote Isr. Obijt Pragæ in Do

8. Šternberské domy na Hradčanech a kaple Panny Marie Einsiedelské

V jednom ze dvou renesančních domů (v místech dnešního Salmovského paláce) byl za švédského vpádu roku 1648 smrtelně raněn Ludmilin manžel František Matyáš Karel ze Šternberka. Druhý dům později přikoupil jeden z jejich čtyř synů Ignác Karel.

Ulice k bradu od malostranské k bradčanské bráně. 1668. (Archiv ministerstva vnitra.)

9. Erb pánů ze Šternberka

Obě umělecká ztvárnění pocházejí z děkanského kostela sv. Jakuba Většího v Nepomuku, první (zleva) z vítězného oblouku, druhý z náhrobku zelenohorského pána Ladislava ze Šternberka (†1566), strýce Adama II.

10. Portál kostela sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku, detail

Latinský nápis nad vchodem poutníkům zvěstuje, že „tento kostel na místě rodného domu blahoslaveného [!] Jana Nepomuckého z odkazu svého nejjasnějšího manžela Františka ze Šternberka vybuodovala Ludmila z Říččan“ a dva roky po ničujícím požáru, který zachvátil město roku 1686, ho znovu postavil jejich syn Václav Vojtěch. Z této raně barokní stavby se dochoval jen portál, dnešní podoba kostela pochází z let 1734–1738.

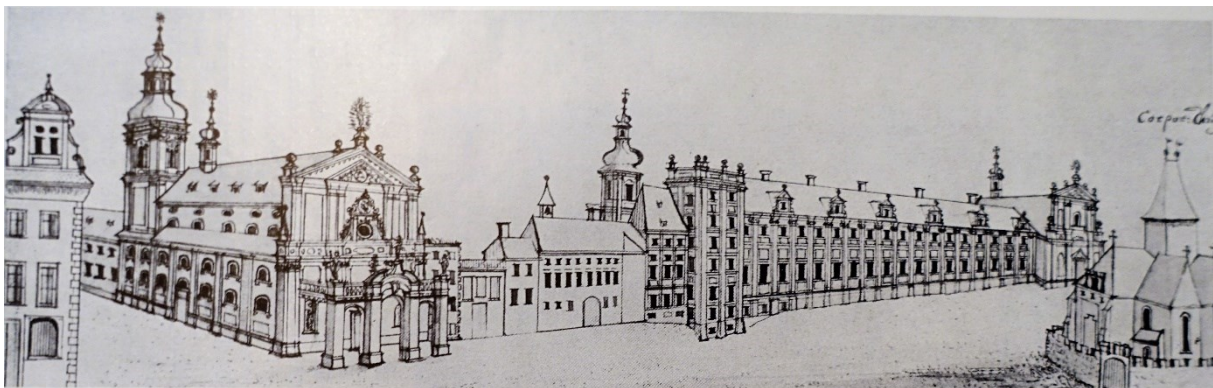
11. František Karel ze Šternberka s manželkou Ludmilou a dětmi jako fundátor kostela v Nepomuku

Šternberk si prohlíží plán kostela sv. Jana (Křtitele). Fundací kostela se i s celou rodinou odevzdává pod ochranu místního rodáka a – teprve budoucího – světce Jana Nepomuckého. Autorem mědirytu podle návrhu dvorního šternberského malíře Karla Škréty je Samuel Weishun.

12. Pražská novoměstská kolej

Kresba z roku 1750 zachycuje kapli Božího těla na Dobytčím trhu a dostavěný kolejní komplex: samotnou budovu koleje, vlevo kostel sv. Ignáce se zvonící a vpravo seminární kostel sv. Františka Xaverského, dnes již zaniklý.

F. B. Werner. Novoměstská kolej jesuitů s kostelem sv. Ignáce. Kolem 1750. (Městská knihovna ve Vratislavi.)

13. Dětské portréty potomků Františka Karla a Ludmily Benigny ze Šternberka

Obrazy od Karla Škréty, z jeho dílny a okruhu i od neznámých autorů jsou datovány do 40. let 17. století. Dodnes se nacházejí na bechyňském zámku.

Nejstarší žijící syn **Jan Adam** byl vyobrazen dvakrát s odstupem několika let, první obraz pochází od anonyma, druhý již ze Škrétovy dílny.

Chlapec z rodu Šternberků jako kavalír ze Škrétovy dílny. Pravděpodobně jeden z Ludmiliných synů.

Škrétův portrét **Marie Maxmiliány** v dětském věku. Později ji maloval ještě jednou v dospělosti.

Autor podobizny **Václava Vojtěcha** v červeném kaftanu je neznámý.

Na obraze **Jana Norberta** (ze Škrétovy okruhu) stojí za povšimnutí stejné šaty, v jakých byl (možná v úplně stejné době) vymalován jeho starší bratr Jan Adam. Na anonymní podobizně šternberské dívky je pozdější přípisek jmen „Marie Anna“, bývá však považována za vyobrazení Ludmiliny mladší dcery **Marie Barbory**.

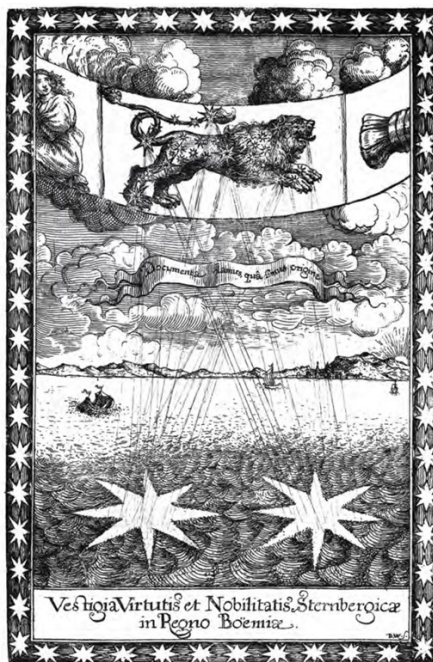
14. Portrét Marie Maxmiliány Lažanské, rozené ze Šternberka

Na portrétu od Karla Škréty je dívka vyobrazena v kostýmu pastýřky, v pravém horním rohu je dnes sotva znatelná šternberská hvězda. Obraz je datován buď do roku 1663, kdy by se jednalo o portrét vzniklý v souvislosti s námluvami, nebo do roku 1665, kdy by byl připomínkou předčasně zesulé mladé ženy jakoby kráčející z tohoto světa.

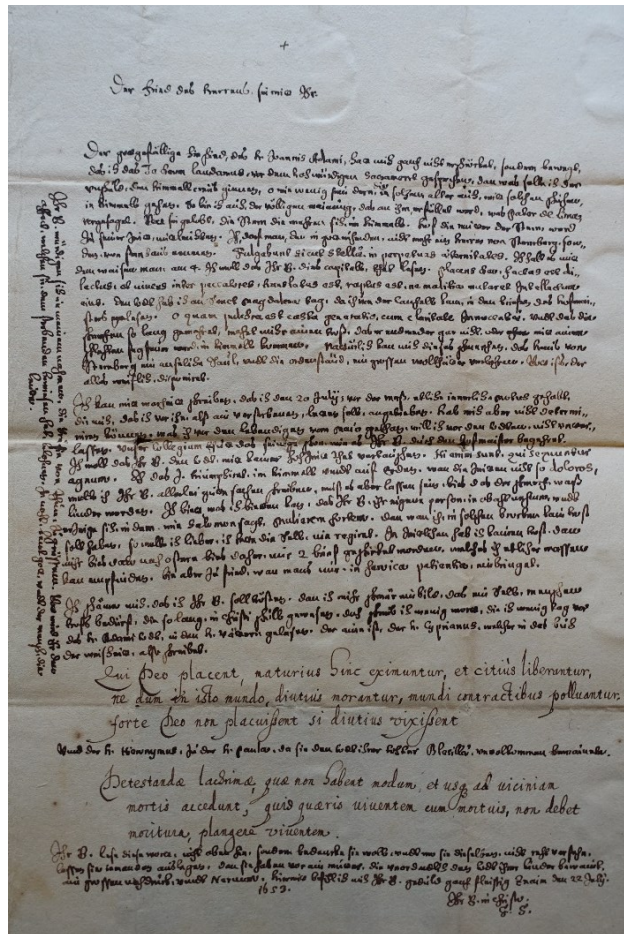
15. Alegorie podle uměleckého návrhu Karla Škréty a ideové koncepce P. Jana Tannera

Alegorická oslava bratří Václava Vojtěcha a Jana Norberta ze Šternberka je frontispisem Tannerových historicko-panegyrických *Vestigií*. *Oslava Leopolda I. a rodu Šternberků* vznikla jako grafická součást univerzitní teze těchto dvou Ludmiliných synů. Oba mědiryty pocházejí z roku 1661, rytcem prvního z nich je Daniel Wussin, druhého Bartholomäus Kilian.

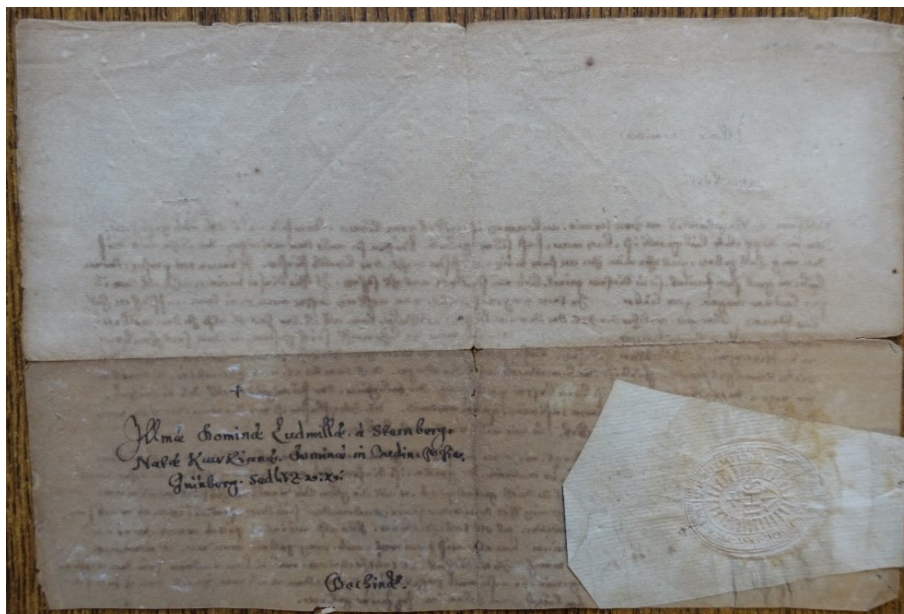

16. Korespondence jezuitů se šlechtičnou

Německy psaný dopis zpovědníka P. Godefrida Schuberta s graficky odlišnými pasážemi v latině, v nichž cituje církevní otce.

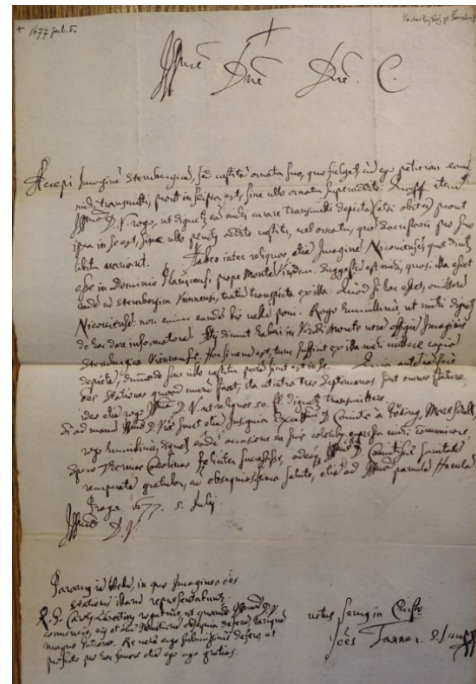
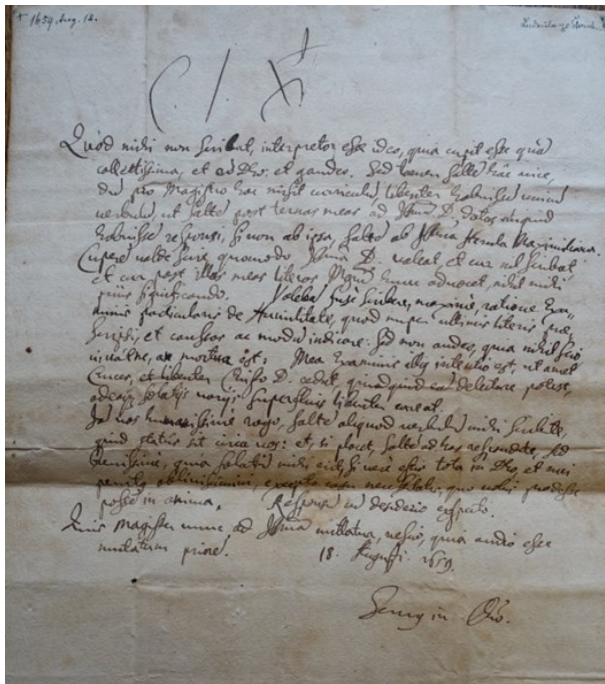

Jezuitská pečeť na dopise adresovaném P. Schubertem paní Ludmile Benigně.

17. Porovnání rukopisu

Rukopis latinsky psaného dopisu anonymního jezuity vykazuje stejné zvláštnosti (nápadně např. v psaní majuskulí) jako autograf dopisu s podpisem i „manu propria“ P. Jana Tannera.

18. Misionář, šternberský zpovědník a muž s pověstí svatosti P. Mikolaj Łęczycký

P. Łęczycký (Lancicius) byl také duchovním učitelem mnoha jezuitů, mezi nimi P. Godefrida Schuberta nebo P. Bohuslava Balbína.

19. Jezuitská spiritualita a úkony vycházející z *Duchovních cvičení*.

Sv. Ignác, z jehož učení vycházeli také osobní zpovědníci Ludmily Benigny ze Šternberka při její duchovní formaci, nabízí návod, jak vykonávat **zpytování svědomí** v pěti bodech:

- 1) Vzdát díky Bohu,
- 2) prosit o osvětlení (o schopnost poznat hříchy a zbavit se jich),
- 3) zpytovat myšlenky, slova a skutky,
- 4) cítit bolest a prosit o odpuštění,
- 5) předsevzít si polepšit se a konat pokání.

Zakončit se má Otčenášem. Obrázek navíc ještě připomíná, že každý má svou duši ve svých rukách.

Vydání *Duchovních cvičení* s rytinami Samuela Dvořáka se do rukou Ludmily Benigny ze Šternberka však dostat nemohlo, neboť rytiny jsou až z roku 1673.

Jedním z bodů **rozjímání o hříších** je i nazírání na každý ze sedmi smrtelných hříchů, kterými jsou v pořadí mečů na rytině: duchovní lenost, nestřídmost, smilstvo, pýcha, lakomství, závist a hněv.

Rozjímání o smrti má člověku připomenout, aby celý svůj život vedl tak, jak by si v hodině vlastní smrti přál. Nikdy totiž neví, kdy ho smrt překvapí. Anděl a ďábel na rytině vedle smrtelného lože svádějí svůj poslední souboj – nejen o převahu v duši člověka, ale také o duši samotnou.

Ideálním výsledkem zpovědníkovy práce je, aby jeho svěřenec mohl „**slavně na nebe vstoupiti**“.

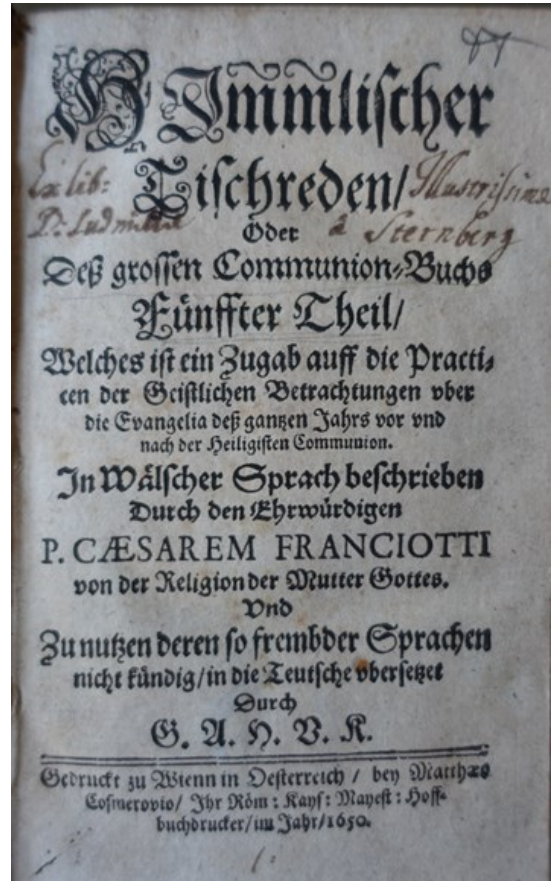
V takovém případě se jedná o šťastnou smrt, která je vysvobozením z bídného pozemského světa a šťastným setkáním se Stvořitelem. Smyslem **nazírání k nabytí lásky** je „rozjímat ve vztahu k sobě“ o všech dobrodiních přijatých od Boha a rozvažovat, kolik mu toho má člověk sám nabídnout – ideálně sebe samého (svou svobodu, paměť, rozum i vůli).¹

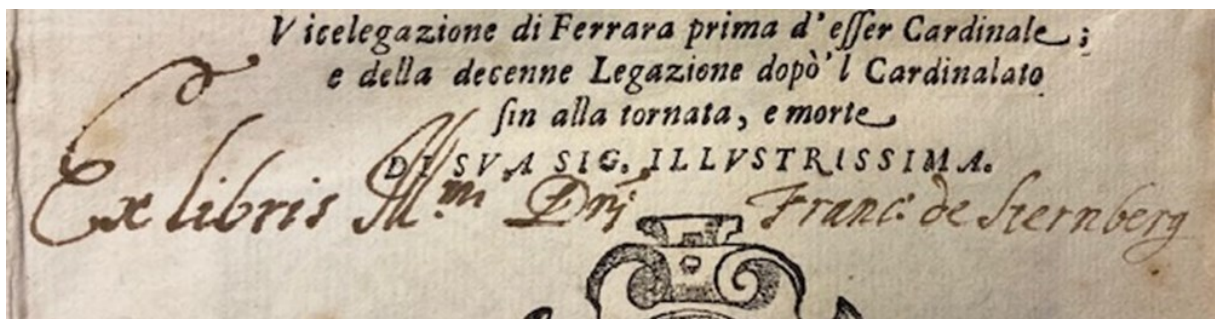
¹ U komentářů k ilustracím vycházím kromě starého tisku také ze současného vydání: Tomáš ŠPIDLÍK (ed.), *Ignác z Loyoly, Duchovní cvičení*, Velehrad 2002, s. 24, 29, 76, 130.

20. Knižní sbírky šternberského manželského páru

Vlastnický přípisek Ludmily Benigny ze Šternberka vepsaný do sloupů alegorického titulního listu Mayrova *Života svatého Ignáce z Loyoly* a její ex libris na titulním listě *Nebeských proslovů* od theatinského autora Caesara Franciottiho.

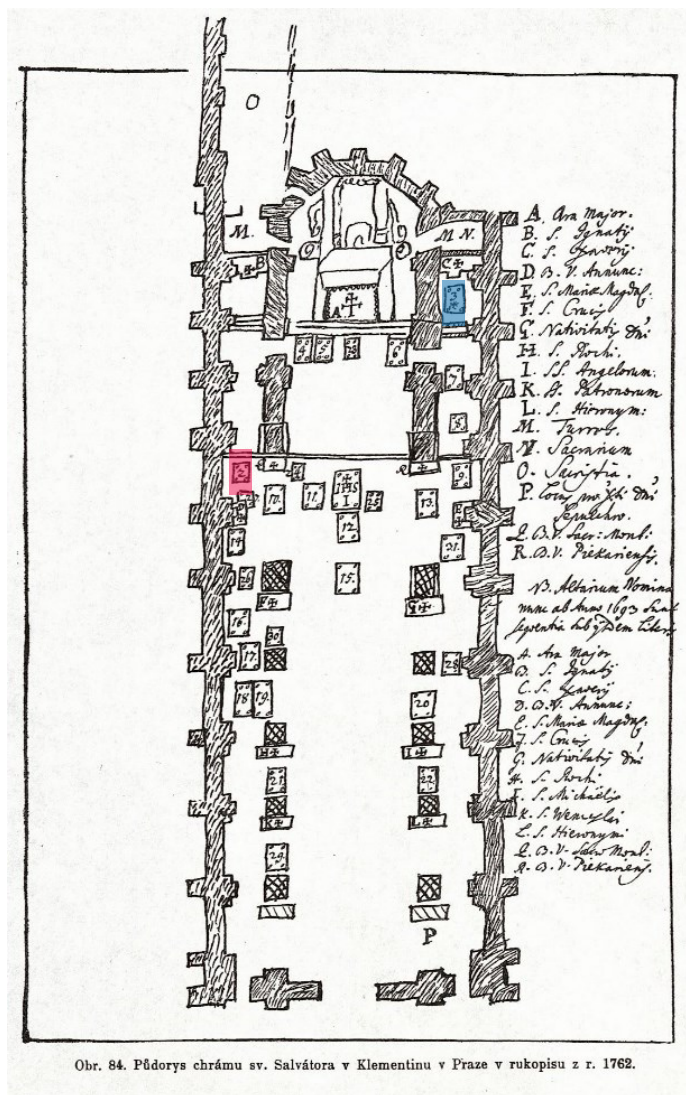

Možná jediné dochované ex libris Františka Karla ze Šternberka z jeho předpokládané knižní sbírky. Rozsáhlé knihovny vlastnili až jejich synové.

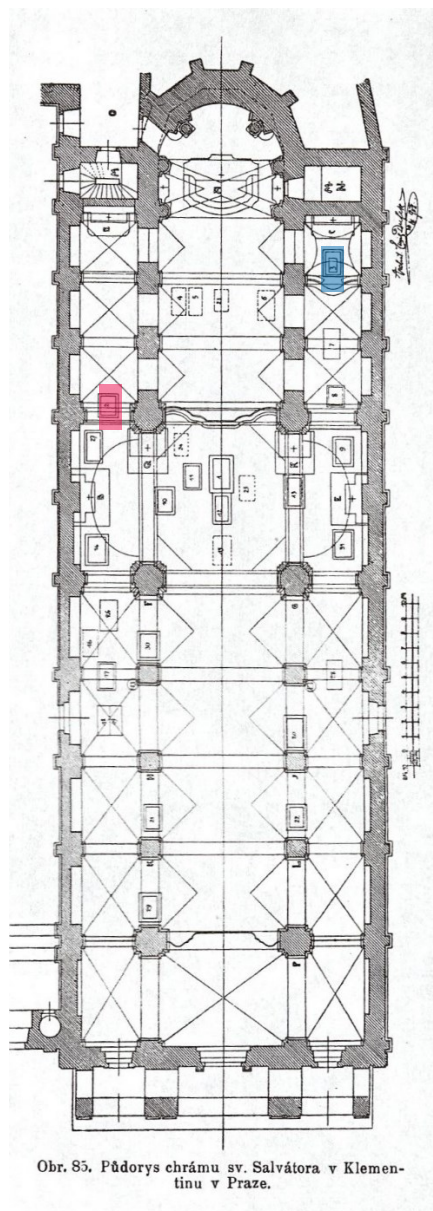

21. Rodinné hrobky Šternberků a Kavků z Říčan

Vyznačení náhrobních desek na půdorysu chrámu Nejsvětějšího Salvátora v pražském Klementinu: rodinná hrobka Kavků z Říčan (červeně) se nachází pod boční kaplí sv. Ignáce z Loyoly, šternberská hrobka (modře) je pod protější kaplí sv. Františka Xaverského. Deska zakrývající vchod do jezuitské krypty je na starším plánu označena zkratkou IHS.

Obr. 84. Půdorys chrámu sv. Salvátora v Klementinu v Praze v rukopisu z r. 1762.

Obr. 85. Půdorys chrámu sv. Salvátora v Klementinu v Praze.

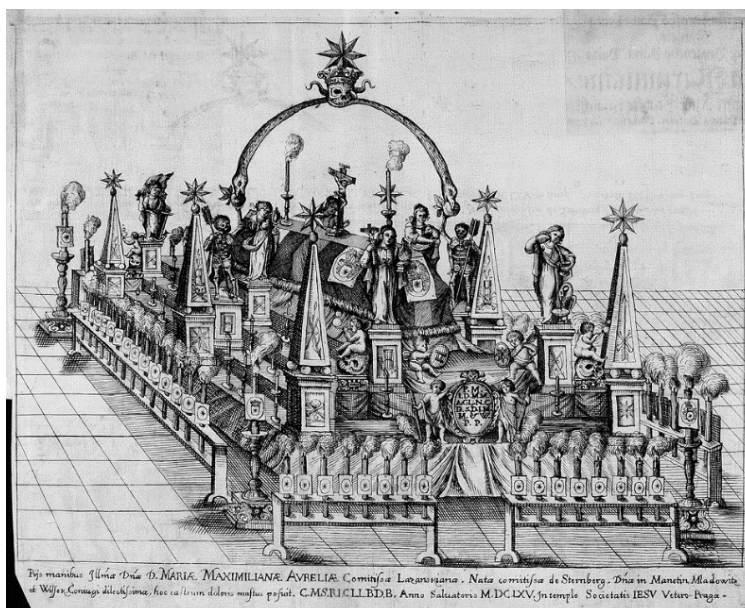
22. Kaple sv. Františka Xaverského v kostele Nejsvětějšího Salvátora na Starém Městě pražském a šternberský náhrobník

Na podlaze před oltářem s obrazem sv. Františka Xaverského vidíme kámen zakrývající vstup do šternberské hrobky pod kaplí s kovovou náhrobní deskou připomínající Vojtěcha Ignáce Eusebia ze Šternberka a jeho matku Marii Maxmiliánu rozenou z Hohenzollernu. Mezi dvěma šternberskými hvězdami se nachází erb Hohenzollernů, v horní části je epitaf šestnáctiletého Vojtěcha Eusebia a v dolní modlitba k jezuitskému svěťci.

23. *Castrum doloris* (tzv. hrad bolesti) Marie Maxmiliány Lažanské, rozené ze Šternberka

Rytina je součástí jednoho z dochovaných exemplářů českého pohřebního kázání *Jasná zlatá hvězda šternbersko-lažanská* od jezuity P. Václava Plevňovského. Zobrazuje katafalk s rakví Ludmiliny čtyřiaadvacetileté dcery obklopený alegoriemi křesťanských ctností a připomínkou smrti a pomíjivosti. Motiv rodového erbovního znamení, osmicípé hvězdy, je zobrazen i na svíčkách obklopujících dekorativní konstrukci.

24. Oslava staroboleslavského Paládia a rodu Šternberků

Univerzitní magisterská teze Jana Antonína Binaga z roku 1670 od Philippa Kiliana a dvě Škrétovy kresby, které ji předcházely.

Na druhé z nich jsou Škrétou do pěti hvězd možná načrtnuty tváře Ludmiliných dětí.

25. Šternberské mramorové sanktuárium ve Staré Boleslavi

Ozdobná mřížka byla zhotovena roku 1672 z peněz odkázaných Ludmilou Benignou její poslední vůlí. Chránila Paládium, které se původně nacházelo na tomto oltáři, neboť právě „zde byl zázračný obraz vyorán“ („Hic imago thaumaturga exarata“).

26. Stříbrná mřížka pro staroboleslavské Paládium

Mříž s květinovým motivem, aliančním erbem Šternberků a Kavků z Říčan a s osmi hvězdami připomínajícími děti Františka Karla a Ludmily Benigny ze Šternberka.

Seznam příloh

1. Portrét Ludmily Benigny ze Šternberka, rozené Kavkové z Říčan

Zámek Bechyně, foto: Jiří Novotný. Za zprostředkování všech fotografií z bechyňského zámku děkuji Nicole Šťákové, MA.

2. Portrét Ludmily Benigny ze Šternberka, detail

Foto: J. Novotný.

3. Ludmiliny současnice. Františka Slavatová, roz. z Meggau, a Marie Maxmiliána Hýzřlová, roz. Žďárská ze Žďáru

Portréty převzaty z: Ondřej HNILICA, *Tváře Františky hraběnky Slavatové*, in: Ondřej Hnilica – Irena Tobiášková – Terezie Vohralíková – Miloslav Zášková (edd.), *Památky Vysočiny*. Sborník NPÚ ÚOP v Telči, sv. 9, Telč 2019, s. 45–64, zde s. 55; Emil VORÁČEK a kol., *Luže v dějinách. Díl 1, od počátků středověku do konce 17. století*, Luže 2010, s. 115.

4. Erb pánů z Říčan

Erby převzaty z: Bartoloměj PAPROCKÝ Z HLOHOL, *Zrcadlo slavného markrabství moravského*, Olomoutii apud Haeredes Milichtalleri, 1593, fol. 156a; Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999, s. 485. Kresba Miroslava Pechánka.

5. Rodokmen Kavků z Říčan

Vytvořila KMK na základě této diplomové práce. (Viz kap. 4.1.)

6. Rodokmen „bechyňské“ větve pánů (Konopišťských) ze Šternberka

Vytvořila KMK na základě zdrojů uvedených v této práci v kap. 2.3.

7. Slavní jezuité, kteří se pohybovali okolo rodiny Jana Kavky z Říčan

Podobizny převzaty z: Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995, s. 128. Kresba Jana Jiřího Heinsche; Jan TANNER, *Vir apostolicus. Seu Vita et virtutes R[everendi] P[atris] Alberti Chanovsky e Societate Iesu in Provincia Boëmiae, Coloniae Agrippinae*, sumptibus Nicolai Hosing, bibliopolae Pragensis, 1660, frontispis, bez paginace.

8. Šternberské domy na Hradčanech a kaple Panny Marie Einsiedelské

Kresba převzata z: Zdeněk WIRTH, *Praga deperdita*, in: Jan Štenc (ed.), *Umění*. Sborník pro českou výtvarnou práci XVI, Praha 1944–1945, s. 294.

9. Erb pánů ze Šternberka

Obojí foto: KMK.

10. Portál kostela sv. Jana Nepomuckého v Nepomuku, detail

Foto: KMK.

11. František Karel ze Šternberka s manželkou Ludmilou a dětmi jako fundátor kostela v Nepomuku

Převzato z: Jiří FERUS, *Fama posthuma Ioannis Nepomuceni...*, Pragae, Typis Academicis, 1641, s. 90.

12. Pražská novoměstská kolej

Převzato z: Z. WIRTH, *Praga deperdita*, s. 302.

13. Dětské portréty potomků Františka Karla a Ludmily Benigny ze Šternberka

Zámek Bechyně, foto: J. Novotný.

14. Portrét Marie Maxmiliány Lažanské, rozené ze Šternberka

Zámek Bechyně, foto: J. Novotný.

15. Alegorie podle uměleckého návrhu Karla Škréty a ideové koncepce P. Jana Tannera

Petra ZELENKOVÁ, „*Vidi Stellas undecim...*“ *Šternberské alegorie na grafických listech podle Karla Škréty*, Umění 54, č. 4., Praha 2006, s. 327–342, zde s. 329 a 331.

16. Korespondence jezuitů se šlechtičnou

ANM Praha: RA Šternberk-Manderscheid, kart. č. 94, složka „Patres S. J. Ludmile ze Šternberka“, Dopis Godefrida Schuberta Ludmile Benigně ze Šternberka z 22. července 1653; Pečeť na dopisu Godefrida Schuberta LBŠ z roku 1652.

17. Porovnání rukopisu

Tamtéž, kart. č. 94, Dopis [Jana Tannera] LBŠ z 18. srpna 1659; kart. č. 95, Dopis Jana Tannera Václavu Vojtěchovi ze Šternberka z 5. července 1677.

18. Misionář, šternberský zpovědník a muž s pověstí svatosti P. Mikuláš Leczycky

Převzato z: Matěj TANNER, *Societas Iesu Apostolorum imitarix, sive gesta praeclara et virtutes eorum, qui è Societate Iesu ... desudarunt. Pars prima Societatis Iesu Europaeae*, Pragae, Typis Universitatis Carolo-Ferdinandae in Collegio Societatis Iesu ad S[anctum] Clementem per Adalbertum Georgium Konias factorem, 1694, s. 773.

19. Jezuitská spiritualita a úkony vycházející z *Duchovních cvičení*

Všechny ilustrace převzaty z: Ignác Z LOYOLY, *Duchovní cvičení svatého otce Ignácia z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova*, Staré Město pražské, u Joachima Kamenického, 1721, ilustrace ke stranám s. 22, 45, 67, 249, 252.

20. Knižní sbírky šternberského manželského páru

Vlastnický přípisek a ex libris LBŠ: NK Praha: sign: 21 J 000145; sign: 65 E 005157/T.5. Repro: KMK; Ex libris Františka Karla ze Šternberka převzato z: Heslo *Ze Šternberka, František Karel Matyáš, 1612-1648*, <https://provenio.cz/records/66d2583c-4a79-428d-8391-d7b24ff85154>, 9. 10. 2023.

21. Rodinné hrobky Šternberků a Kavků z Říčan

Oba obrázky půdorysu převzaty z: Antonín PODLAHA, *Zprávy o chrámu sv. Salvátora v Klementinu v Praze*, in: Památky archeologické XXVII, Praha 1915, s. 228–229.

22. Kaple sv. Františka Xaverského v kostele Nejsvětějšího Salvátora na Starém Městě pražském a šternberský náhrobník

Obojí foto: KMK.

23. *Castrum doloris* (tzv. hrad bolesti) Marie Maxmiliány Lažanské, rozené ze Šternberka

Převzato z: Radmila PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, *Jasná zlatá hvězda Šternbersko-Lažanská. Žena, muž a dítě v pohřebním kázání nad Marií Maxmiliánou Aurelií Lažanskou z roku 1665*, in: *Historica Olomucensia*, číslo 36, Olomouc 2009, s. 43–66, zde s. 66.

24. Oslava staroboleslavského Paládia a rodu Šternberků

Reprodukce převzaty z: P. ZELENKOVÁ, „*Vidi Stellas undecim...*“, s. 335–337.

25. Šternberské mramorové sanktuárium ve Staré Boleslavi

Foto: KMK. Za vstřícnost děkuji Informačnímu a kulturnímu centru ve Staré Boleslavi.

26. Stříbrná mřížka pro staroboleslavské Paládium

Foto: KMK.